

Internet: kaaos ja kosmos

“Est virgo hec penna, meretrix est stampificata” (Kynä on neitsyt, kirjapaino huora), totesi dominikaanimunkki Filippo de Strata Venetsian senaatin hyväksyttyä Johannes Gutenbergin kirjapainomenetelmän 1400-luvun lopulla.¹ Toinen dominikaani Tommaso Campanella taas rinnasti kirjapainotaidon asetekniikan edistysaskeliin: molemmat olivat ihmiskunnan kannalta yhtä tuhoisia.² Ajatus innovaatioiden rappeuttavasta vaikutuksesta on toistunut useimpien mediateknologisten keksintöjen yhteydessä, on siten ollut kyse elokuvasta, radiosta, televisiosta tai videosta. Samantapainen näkemys on kertaantunut Internetiin ja verkkokulttuuriin liittyvissä kannanotoissa: uusi tekniikka on nähty kaaoksen tuottajana, johon liittyy hallitsematon, kontrolloimaton elementti. Samaan tapaan kuin kirjapainotaito vapautti kirjantekemisen luostareiden monopolista, Internet on tehnyt mahdolliseksi lähes kenelle tahansa tuottaa ja levittää tietoa.³ Tämän hetken verkkokeskustelussa peruskysymys onkin, onko hallitsemattomuus kaaosta ja anarkiaa vai demokraattisuutta, joka mahdollistaa epähierarkkisen tiedon tuottamisen ja ylläpidon. Vaikka ongelma usein esitetään voimakkaana polariteettina, vapaus ja järjestys eivät ole toisiaan poissulkevia.

Kirjapainotaidon ja tietotekniikan kaltaisiin murroksiin on toisaalta liittynyt vahva utooppinen elementti. Kanadalainen mediatutkija

Marshall McLuhan luonnehti vuonna 1962 teoksessaan *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* kirjapainotaidon läpimurtoa käänteinä, joka loi globaalin mediayhteyden, maailmankylän.⁴ Sama metafora on toistunut Internetiin liittyvässä retoriikassa. Tietokoneiden luoma verkosto on nähty mahdollisuutena yhdistää “koko maailma” samaan tilaan ja luoda edellytykset rajat ylittävälle vuoropuhelulle.

Uusiin keksintöihin ja teknisiin ratkaisuihin on liittynyt monenlaisia odotuksia. Jeremy Bentham hahmotteli 1700- ja 1800-lukujen taitteessa arkkitehtonista ratkaisua, panoptikonian, joka pystyisi “puhdistamaan moraalien, vaalimaan terveyttä, elvyttämään teollisuuden, levittämään oppia, keventämään valtion kuluja, perustamaan talouselämän kuin kalliolle sekä avaamaan köyhiä koskevien lakien Gordionin solmun sitä katkaistamatta, ja kaikki tämä tapahtuu pelkän arkkitehtonisen idean avulla”.⁵ Myös Internet perustuu “arkkitehtoniseen ideaan”, toisiinsa liitettyjen tietokoneiden muodostamaan virtuaaliseen tilaan. Tähän tilalliseen ideaan on viimeaikaisessa keskustelussa liittynyt hyvin paljon benthamilaisia elementtejä, erityisesti odotuksia talouselämän ja teollisuuden elpymisestä. Yhdysvaltain hallituksen National Information Infrastructure -projektille suuntaamat varat osoittavat, että hankkeesta toivotaan voimakasta sysäystä talouselämälle. NII-hankkeen vanavedessä odotusarvot ovat nousseet

korkealle myös Japanin, Euroopan Unionin ja Suomen talouspoliittisessa linjanvedossa. Samalla voidaan tietysti kysyä, onko utopia maailmankylästä vain naamio länsimaiden teolliselle ekspansiolle.

Tiedon valtatie -hankkeet, niin Yhdysvalloissa kuin muualla maailmassa, joutuvat ratkaisemaan olennaisen kysymyksen siitä, miten taloudellinen intressi ulotetaan itse verkkoon. Kyse ei ole vain koneiden, sovelluksien tai yhteyksien tuottamisesta vaan maksullisuuden periaatteen toteuttamisesta Internetissä yleensä.

Käsilläoleva *Lähikuvan* numero on keskittynyt pelkästään Internetiin. Verkkokulttuuri tuli suomalaisen julkisuuteen todenteolla vuonna 1994, jolloin Internet nousi keskeiseksi teemaksi päivälehdissä ilmeisesti amerikkalaisen mallin mukaisesti. Samalla kun keskustelu on kiihtynyt, myös tarve vakavampaan pohdiskeluun on lisääntynyt. Tutkimuksellisen julkaisun tekemisessä vaikeutena on kuitenkin ollut, että ameebomainen verkko on jatkuvassa muutoksen tilassa. Tutkimuksen kohteena Internet on lisäksi niin nuori, että kirjoitukset ovat väistämättä alustavia kartoituksia.

Internet-erikoisnumeromme avausartikkelissa Sam Inkinen käsittelee verkkokulttuuriin liittyvä retoriikkaa, jossa uuteen tietotekniikkaan liittyvä utopismi ja taloudellinen edistysusko kiteytyvät. Kysymys verkkokulttuurin retorisoinnista on keskeinen, sillä sekä edellinen että nykyinen hallitus ovat korostetusti lähteneet puhumaan "tietohuollon" ja "verkostotalouden" puolesta, Yhdysvaltain ja EU:n jälkiä seuraten.

Seppo Kuivakarinen ja Kai Erikssonin artikkeleissa nousee esiin Internetin luonne uudenaikaisena julkisuuden muotona, jossa yksityisen ja julkisen välinen raja on katoamassa. Voidaan jopa kysyä, onko perinteinen rajanveto enää edes mielekäs. Tietyllä tavalla on kyse myös ihmisen ja koneen välisen rajan hämärtymisestä, kun yksilö käyttööliittymänsä välityksellä voi ulottaa katseensa toiselle puolelle maapalloa.

Jouni Santara lähestyy Internetiä palvelun ylläpitäjän näkökulmasta. Hän on Turun yliopistossa

jo jonkin aikaa pitänyt yllä WWW-muotoista englanti-ranska-sanakirjaa. Palvelun ylläpitäjä voi loikikirjansa avulla seurata, ketkä palveluja oikeastaan käyttävät ja millaisia valintoja käyttäjät tekevät. Tällaista verkkopalvelujen reseptitutkimusta on toistaiseksi tehty erittäin vähän.

Audiovisuaalisen kulttuurin tutkijoita Internet varmasti kiinnostaa paitsi verkkomuotoisten hypermediakokeilujen foorumina myös tiedon ja aineiston lähteenä. Bert Deivertin selvitys Internetin elokuvaresursseista on erinomainen johdatus siihen, miten tietoverkot voivat hyödyttää opetusta ja tutkimusta. Hienoa olisi, jos tulevaisuudessa verkkoon saataisiin myös suomalaisia aineistoja. Suomen elokuva-arkiston kirjastoluettelo tai Suomen kansalliskirjasto voisivat verkkoversioina hyödyttää ja kannustaa entistä enemmän suomalaista tutkimusta!

Turussa 20.4.1995

Tapio Onnela ja Hannu Salmi
Lähikuva 1/1995:n toimittajat

Viitteet:

¹ Chartier, Roger: "The Practical Impact of Writing", *A History of Private Life. Part III: Passion of the Renaissance*. Cambridge, Mass. 1989, 123.

² The Internet Wiretap edition of *The City of the Sun* by Tommaso Campanella, Internet Wiretap (gopher wiretap.spies.com).

³ Globaalisti ajateltuna Internet on kuitenkin yhä edelleen - ja varmasti myös tulevaisuudessa - vain pienen ryhmän käytössä. Timo Paukku muistuttaa Helsingin Sanomissa 21.4.1995, ettei puolet maailman väestöstä ole vielä koskenut puhelimeenkaan. Ks. Timo Paukku: "Tiedon valtatie alkaa täyttyä", Helsingin Sanomat 21.4.1995.

⁴ Marshall McLuhan: *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Sixth reprinting. Toronto 1986.

⁵ Lainaus Jeremy Benthamin vuonna 1787 kirjoittamasta teoksesta *Panopticon*, cit. Foucault, Michel: *Tarkkailla ja rangaista*. Otava: Keuruu 1980, 233.